

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในโรงเรียนนั้นครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมาก เพราะถ้าครูมีคุณภาพไม่ดีพอ แม้จะมีตำราหรือสื่อการสอนดีเพียงใดก็ตาม ผู้เรียนก็ไม่สามารถจะเรียนได้ดี ถ้าขาดผู้อธิบายแนะนำ และเน้นความสำคัญให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ในทางตรงกันข้ามถ้าตำราหรือสื่อการสอนไม่ดีหรือไม่เพียงพอ แต่มีครูที่มีคุณภาพดีก็ยังสามารถหาวิธีให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนหรือแนะนำวิธีค้นคว้าหาความรู้ได้ (สุพจน์ ศุภกุล, 2521, หน้า 3) ครูมิใช่เพียงมีหน้าที่สอนและถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่เท่านั้น แต่หากต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดและการแก้ปัญหา เป็นแบบอย่างของความสามารถพัฒนาปรับปรุงตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง มีโลกทรรศน์กว้าง มีความยืดหยุ่นคล่องตัวทันสมัย และมีคุณธรรมจรรยาที่เหมาะสมกับวิชาชีพครู (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2527, หน้า 9-11)

ในอดีตการพัฒนาการศึกษาในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับครูมาตลอด โดยที่รัฐบาลเคยได้จัดสรรทุนให้นักเรียนฝึกหัดครู ซึ่งทำให้กระทรวงศึกษาธิการสามารถที่จะคัดเลือกนักเรียนที่มีความรู้และมีสติปัญญาเข้ามารับการฝึกฝนเป็นนักเรียนฝึกหัดครู และออกไปทำการสอนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่เคยได้รับการคัดเลือกเข้ามาเป็นนักเรียนฝึกหัดครูนั้น ในปัจจุบันได้เป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษาของประเทศเป็นส่วนใหญ่

ในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2510 ประเทศไทยได้ประสบกับภาวะการขาดแคลนครูอย่างรุนแรง จึงต้องมีการผลิตครูเพิ่มขึ้น วิทยาลัยครูหลายแห่งได้มีการผลิตนักศึกษาภาคสมทบขึ้นเพื่อให้ทันกับภาวะการขาดแคลนครู การดำเนินการเช่นนี้แม้ว่าจะผลิตครูได้เพียงพอกับความต้องการในช่วงนั้น แต่ก็ทำให้เกิดผลกระทบถึงการจัดการศึกษาสำหรับครูในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะ

ไม่สามารถจะคัดเลือกคนดี มีความรู้ มีคุณธรรมเข้ามาเป็นครูได้ตามความต้องการของผู้ใช้ครู ("ครูทายาท : ความหวังใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ", 2530) ก่อให้เกิดปัญหาแก่วงการฝึกหัดครู คือ

1. ฝ่ายผลิตครูยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง โดยไม่คำนึงถึงฝ่ายผู้ใช้ครูและมาตรฐานวิชาชีพครู
2. เนื่องจากขาดแผนการผลิต การใช้ครู จึงผลิตครูเกินความต้องการและคุณภาพของครูไม่เป็นที่พอใจของสังคม วิชาชีพครูจึงถูกมองว่าต่ำต้อย ไม่มีศักดิ์ศรี
3. วิธีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาเรียนครูยังไม่เหมาะสม ไม่สามารถคัดคนเก่ง คนที่มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เข้ามาเป็นนักศึกษาครูได้
4. ผู้เข้าเป็นนักศึกษาครูในช่วงหลัง ๆ มีผลการเรียนค่อนข้างต่ำ และมีความสนใจต่อวิชาชีพครูน้อยมาก โดยเลือกเรียนครูเป็นลำดับท้าย ๆ
5. เนื่องจากฝ่ายผลิตครูมีมากมายหลายสถาบัน ย่อมแตกต่างกันในเรื่องระบบ รูปแบบ วิธีการ และข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้กระบวนการผลิตครูไม่ได้มาตรฐานตามที่คาดหวัง
6. เนื่องจากขาดแคลนแผนการผลิต การใช้ครู บางช่วงที่มีความต้องการครูเร่งด่วน ทำให้ต้องผลิตครูมาก แต่ทรัพยากรในการผลิตมีข้อจำกัด จึงทำให้สังคมสงสัยในเรื่องคุณภาพของบัณฑิตครู
7. เนื่องจากไม่มีการควบคุมหรือกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู ทำให้ผู้จบวิชาชีพอื่น ๆ เข้ามาเป็นข้าราชการครูได้ จึงมีคนมาแย่งกันสอบเข้าเป็นครูมากขึ้นที่มีตำแหน่งน้อย จึงมองว่าฝ่ายผลิตได้ผลิตครูเกินความต้องการของผู้ใช้ ทำให้สถาบันผลิตครูถูกมองไม่ในทางลบ ขาดความศรัทธาเชื่อถือ
8. กระบวนการคัดเลือกเข้ามาเป็นข้าราชการครู ไม่สามารถคัดเลือกคนที่มีความรู้ความสามารถและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เข้ามาเป็นข้าราชการครูได้

(พลสันต์ โปธิ์ศรีทอง, 2532, หน้า 44-51)

แนวโน้มของการฝึกหัดครูในประเทศไทยจะประสบปัญหามากขึ้น หากไม่สามารถแก้ไข การคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นครู สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ [สปช.] จึงกำหนดให้มีโครงการครูทายาท ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่าง สปช. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู [กค.] กรมการฝึกหัดครูและสถาบันที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษา โดยมีแนวคิดที่จะ คัดเลือกบุคคลที่มีสติปัญญาดี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เข้ามาศึกษา ในสถาบันที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษา เป็นโครงการศึกษาวิจัยนำร่องระยะเวลา 5 ปีในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) โดยสร้างแรงจูงใจให้หลักประกันว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาตามเงื่อนไขของโครงการแล้ว จะคัดเลือกบรรจุเข้าทำงานเป็นข้าราชการ ครู โดยไม่ต้องผ่านการสอบแข่งขันทั่วไป (สปช., 2531, หน้า 106)

โครงการครูทายาทได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา เพื่อวัตถุประสงค์ ที่ต้องการให้ได้คนเก่งและคนดีเข้าสู่วิชาชีพครู บุคคลที่จะได้รับการคัดเลือกให้เข้าโครงการต้อง เป็นผู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคะแนนความประพฤติสูง กล่าวคือ ก่อนการคัดเลือกเข้า โครงการจะต้องมีคะแนนเฉลี่ยสะสมจากสถาบันเดิมไม่น้อยกว่า 3.00 จากคะแนนเต็ม 4 หรือ อยู่ในตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 90 ขึ้นไปของกลุ่ม และมีหนังสือรับรองความประพฤติจากสถาบัน เดิม เมื่อได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นนักศึกษาในโครงการแล้ว ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร 4 ปี หรือ หลักสูตร 2 ปี ทุกภาคการศึกษาจะต้องมีผลการเรียนไม่ต่ำกว่า 2.75 ทั้งนี้ต้องเป็นผู้ที่มีเจตคติ ที่ดีต่อวิชาชีพครู และมีคุณสมบัติที่จะเข้ารับราชการครูตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบ ข้าราชการครู พ.ศ.2523 ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว (สปช., 2531, หน้า 105)

สำหรับหลักสูตรที่ใช้กับนักศึกษาของโครงการครูทายาท ให้ศึกษาตามหลักสูตรของแต่ละ สถาบัน โดย สปช. จะให้การสนับสนุนด้านเอกสาร เช่น ชุดฝึกอบรมต่าง ๆ และในทุกภาคฤดูร้อน จะจัดให้นักศึกษาได้ฝึกงาน โดยให้สถาบันการศึกษาจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเสริมสำหรับนักศึกษา โครงการครูทายาทต่อเนื่องกันมาจนจบการศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาครูทายาทมี สมรรถภาพ 3 ด้าน ได้แก่ สมรรถภาพด้านความรู้ สมรรถภาพด้านเทคนิควิธี และสมรรถภาพด้าน คุณลักษณะ (สปช., 2531, บทนำ)

ในปี พ.ศ. 2534 โครงการคุรุทายาทได้ดำเนินการครบ 5 ปี ตามแผนโครงการศึกษาวิจัยนำร่องที่ได้กำหนดไว้ สปช. และฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ทำการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการพบว่า โครงการคุรุทายาทเป็นโครงการที่ดี มีความเหมาะสมทั้งด้านปัจจัยและกระบวนการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลผลิตของโครงการ กล่าวคือ นักศึกษาคุรุทายาทที่สำเร็จการศึกษาและได้รับบรรจุเป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ได้รับการยอมรับจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครู นักเรียน ตลอดจนชุมชน ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (สปช., 2534, หน้า 1) ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) สำนักงาน กค. ได้เห็นชอบให้ สปช. ดำเนินงานจัดทำโครงการคุรุทายาทต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยคาดหวังว่าข้าราชการครูที่สำเร็จการศึกษาตามโครงการนี้ จะเป็นข้าราชการครูที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูและเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพนักเรียนในความรับผิดชอบของ สปช. ให้สูงขึ้นต่อไป (สปช., 2535, หน้า 1)

ครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาทเป็นผู้หนึ่งที่ได้นำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งการนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรถือว่าเป็นกระบวนการที่จะทำให้หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติขึ้นมา ความมุ่งหวังของผู้สร้างหลักสูตรจะเป็นจริงมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการการนำหลักสูตรไปใช้นั่นเอง กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้จะประกอบด้วยขั้นตอน และกิจกรรมอยู่หลายกิจกรรม แต่กิจกรรมที่สำคัญที่สุดก็คือ "การสอน" ซึ่งเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้น ถ้าครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดทักษะในการสอน ตลอดจนความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้แล้ว หลักสูตรที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างถูกต้องเหมาะสมก็จะไม่บังเกิดผลและไม่มีคุณค่าต่อผู้เรียนและสังคมแต่ประการใด ครูจึงนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ (ไพบูลย์ อุปันโน, มปป., หน้า 106-110)

ครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท เป็นครูผู้สอนที่ สปช. ได้คัดเลือกแล้วเป็นอย่างดี ให้เป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้ โดยคาดหวังว่าจะเป็นครูที่ดีที่มีคุณภาพและมีสมรรถภาพของครูประถมศึกษาครบ 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจคือ มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานครูประถมศึกษา
2. ด้านเทคนิควิธี คือ มีความสามารถในการสอนทั่วไป งานกิจการนักเรียน งานการแนะแนว และงานการพัฒนา
3. ด้านคุณลักษณะคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ เช่น มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพระดับประถมศึกษา มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิต มีค่านิยมในการทำงานและการดำรงชีวิต มีความเป็นผู้นำ มีเจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรม และใฝ่หาความรู้ใส่ตนอยู่เสมอ เป็นต้น

(สพช., 2531, บทนำ)

อย่างไรก็ดี จากการดำเนินงานทดลองนำร่องของโครงการคุรุทายาทมาครบ 5 ปี ตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว เท่าที่ศึกษายังมิได้มีการศึกษาสมรรถภาพของครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท ด้านความรู้ ด้านเทคนิควิธี และด้านคุณลักษณะอย่างจริงจัง ซึ่งสมรรถภาพเหล่านี้เป็นสิ่งที่ สพช. คาดหวังว่าจะมีขึ้นในตัวของครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท หลังจากจบการศึกษาตามหลักสูตรของแต่ละสถาบัน และผ่านการจัดประสบการณ์วิชาชีพระดับประถมศึกษาแล้ว ต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสมรรถภาพของครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท ตลอดจนศึกษาถึงอุปสรรคในการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครู ในการนำผลการวิจัยไปพัฒนาสมรรถภาพของครูประถมศึกษา เป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการคุรุทายาท อีกทั้งผลการวิจัยเป็นการกระตุ้นให้ผู้ประกอบวิชาชีพระดับประถมศึกษาถึงอุปสรรคในการปฏิบัติงานเพื่อสามารถปรับตัวให้พร้อมที่จะเผชิญและแก้ไขอุปสรรคเหล่านั้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเทคนิควิธี และด้านคุณลักษณะ
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของประชากร การวิจัยครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตศึกษาเฉพาะ

1.1 ครูประถมศึกษาในโครงการศรุธายาทที่ได้รับการบรรจุแต่งตั้ง ระหว่างปี พ.ศ. 2532-2534 ซึ่งปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดของเขตการศึกษา 8

1.2 ผู้อำนวยการหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่หรือผู้ช่วยครูใหญ่ของ โรงเรียนที่ครูประถมศึกษาในโครงการศรุธายาทปฏิบัติการสอนอยู่

2. ขอบเขตของเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตศึกษาวิจัยเฉพาะสมรรถภาพของครู 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ คือ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานครูประถมศึกษา ประกอบด้วย

1.1 ความรู้ทางวิชาชีพครู

1.2 ความรู้ทางเนื้อหาวิชา

1.3 ความรู้ทางกิจการนักเรียน

1.4 ความรู้ทางการแนะแนว

1.5 ความรู้ทางธุรการ

1.6 ความรู้ทางการพัฒนา

2. ด้านเทคนิควิธี คือ มีทักษะความสามารถในเรื่องต่อไปนี้

2.1 การสอนทั่วไป ประกอบด้วย

1) การเตรียมการสอน

2) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

3) การนำเข้าสู่บทเรียน

4) การจัดการเรียนการสอน

5) การใช้สื่อและกิจกรรม

6) การให้การเสริมแรง

7) การวัดและประเมินผล

- 2.2 กิจการนักเรียน ประกอบด้วย
  - 1) บริการด้านสุขภาพอนามัย
  - 2) บริการด้านกิจกรรม
- 2.3 การแนะแนว ประกอบด้วย
  - 1) การเก็บและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน
  - 2) การให้บริการแนะแนว
- 2.4 การพัฒนา ประกอบด้วย การพัฒนาโรงเรียนและชุมชน การวางแผนและดำเนินงาน โครงการ ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
3. ด้านคุณลักษณะคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้
  - 3.1 เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูและการปฏิบัติงานครูในระดับประถมศึกษา
  - 3.2 สุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ
  - 3.3 คำนิยมในการทำงานและดำรงชีวิต
  - 3.4 ความเป็นผู้นำ
  - 3.5 เจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรม
  - 3.6 ใฝ่หาความรู้ใฝ่ตนอยู่เสมอ

นิยามศัพท์เฉพาะ

สมรรถภาพ หมายถึง ความสามารถของครู 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเทคนิควิธี และด้านคุณลักษณะ

ครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาจากโครงการคุรุทายาทของสถาบันที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษาต่าง ๆ โดยได้รับการบรรจุแต่งตั้งให้รับราชการครูระหว่างปี พ.ศ. 2532-2534 และกำลังปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดของเขตการศึกษา 8

โครงการคุรุทายาท หมายถึง โครงการพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติร่วมกับสถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษา เพื่อผลิตครูที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อบรรจุในตำแหน่งครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยที่สถาบันที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษาใช้โครงการฉบับเดียวกัน

อุปสรรค หมายถึง สิ่งที่เป็นปัญหาหรือข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาในโครงการคุรุทายาท

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูในการพัฒนาสมรรถภาพของครูประถมศึกษา
2. ผู้ประกอบวิชาชีพครูตระหนักถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อปรับตัวให้พร้อมที่จะเผชิญและแก้ไขข้อจำกัดเหล่านั้น
3. เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาและปรับปรุง โครงการคุรุทายาท